

Таким чином, сьогодні в кримінології формується якісно новий погляд на особистість через призму концептів постмодерну. Її парадигмальну ідею кількома словами можна визначити як те, що дійсно можна і потрібно бути вільним, брати на себе відповідальність за особисту свободу. Для цього є об'єктивні причини. Але, на жаль, ці ж причини формують умови, через які бути вільною і критичною особистістю сьогодні дуже важко.

Список бібліографічних посилань

1. Фромм Э. Бегство от свободы / пер. с англ. Г. Ф. Швейника, Г. А. Новичковой. М. : Академ. проект, 2008. 253 с.
2. Фромм Э. Иметь или быть? / пер. с нем. Э. Телятниковой. М. : АСТ, 2015. 320 с.
3. Волков В. Н. Постмодерн и его интерпретации. *Контекст и рефлексия: философия о мире и человеке*. 2013. №5–6. С. 72–97.
4. Лукин А. Н. Постмодерн: раскрепощение личности и (или) деградация культуры? *Социум и власть*. 2014. № 1 (45). С. 100–105.

Одержано 19.03.2019

Рассматривается проблема личности, как один из основных объектов криминологии постмодерна, анализируются импульсы-преграды к свободе человека в современном мире.

Ключевые слова: личность, криминология, постмодерн, метанаратив, эклектичность, плюрализм.

УДК 159.9

Вероніка Юріївна ЛІТВЯКОВА,

студентка факультету психології

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

Олена Володимирівна МИЛОСЛАВСЬКА,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри прикладної психології

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9448-0193>

ОСОБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТИВНОГО СПРИЙНЯТТЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ

Розглядається різниця між об'єктивним та суб'єктивним сприйняттям справедливості, значення почуття справедливості для психічного життя людини, способи реагування на несправедливість.

Ключові слова: сприйняття справедливості, стратегії відновлення, переживання несправедливості.

У сучасному суспільстві, що сконцентровано на прагненні до рівності, категорія справедливості є однією з найважливіших, завдяки справедливості врегульовуються як соціально-політичні, так і міжособистісні відносини. Почуття справедливості є потужним мотивом для активності, впливає на когнітивні, емоційні та поведінкові реакції людини. Сприйняття справедливості формується індивідом на основі його вроджених та набутих особливостей, взаємодії з середовищем, властивостей власного сприймання, котрі також залежать від досвіду, цінностей, впливу інших людей, тощо. Саме це зумовлює актуальність нашої теми.

Дослідженнями справедливості у XX ст. займалися Дж. Адамс, Дж. Ролз. Перші емпіричні дослідження розпочав Л. Колберг. Пізніше цим питанням зайнялися М. Лернер, Р. Фолгер, Дж. Грінберг та Р. Гоен, М. Дойч. Значний внесок у сучасне розуміння поняття зробили Р. К. Х'юсман, Дж. Д. Хетфілд, їх ідеї продовжила О. О. Гулевич.

В. Б. Бучко зазначає, що сприймання справедливості може бути як умовно об'єктивним, тобто відповідати дійсності, так і суб'єктивним. Причинами виникнення об'єктивної несправедливості можуть бути: непропорційний розподіл благ і привілеїв; відсутність чітких критеріїв розподілу; перешкоди в реалізації законних прав та інтересів; відсутність синхронізації норм з суспільними відносинами у часі; дискримінація; вибіркова відповідальність за порушення або невиконання обов'язків; відсутність дій щодо відновлення об'єктивної несправедливості [1].

Причини виникнення суб'єктивної несправедливості: заздрість; розшарування суб'єктів за різними ознаками; завищений рівень домагань та наявність об'єктивної неможливості їх досягти; занижений рівень домагань та незадоволення потреб; відсутність балансу між емоційно-вольовою, когнітивною та мотиваційною сферами людини як системи стримувань та противаг; незрозумілі/неприємні норми, цінності, зобов'язання [1].

Отже, об'єктивні та суб'єктивні причини виникнення несправедливості викликають поведінку на її відновлення, впливаючи на когнітивні, емоційні та поведінкові реакції людини. Існує думка, що поведінкові реакції – це частини єдиного процесу оцінки ситуації як справедливої або несправедливої [1].

За О. О. Гулевич, спочатку відбувається оцінка справедливості події, пошук винуватця несправедливості й оцінка ступеня його відповідальності, потім вибір стратегії реагування на несправедливість і реалізація обраного способу поведінки [2].

Сприйняття справедливості тісно пов'язано зі стратегіями відновлення справедливості, які дослідники підрозділяють на два типи: активні та пасивні.

До першого типу, «активність жертви», відносяться стратегії, які передбачають докладання зусиль для відновлення справедливості. Розрізняються: за способом («самостійне відновлення» і «відновлення за участю посередників»); за характером (покарати винуватця, встановити істину, відшкодувати завдані збитки); запобігти вчиненню несправедливості в майбутньому («запобігання»).

Другий тип – «Пасивність жертви» – становлять стратегії, що не передбачають активність жертви. Ці стратегії розрізняються: за суб'єктами відновлення справедливості (винуватець; доля, випадок; хтось невизначений); за характером відновлення справедливості («покарання», «відновлення», «запобігання») [3].

В якості окремої була виділена стратегія «Смирнення з несправедливістю», що припускає повну відмову від боротьби [3].

У рамках питання сприйняття справедливості логічно буде розглянути й переживання справедливості. Воно залежить від ступеня конфлікту між «справедливо для мене» та «справедливо для всіх» у розумі суб'єкту.

Оцінка ситуації з індивідуальної точки зору існує за критерієм «краще для мене» – це укладено в інстинкти самозбереження та виявляється у конкуренції. Думка, що «я найкращий і заслуговую на краще» дещо наївна, але складає основу реалізації суб'єктивного потенціалу особистості.

Переживання сенсу буття, спроби пояснити власне життя приводять людину до іншого пояснення справедливості – як божественної сили, що зумовлює появу «віри у справедливий світ» – феномена соціальних установок, емпірично виявленого М. Лернером, завдяки котрому особистість безумовно визнає справедливість властивістю оточення. Ці установки стосуються глибокого переконання, що зло та добро, випадкові події, багатство та талант приписуються моральним заслугам людей та груп, з якими вони трапляються [5].

Але більш тяжко проходить переживання несправедливості у стосунках, через загострене відчуття нестачі у визнанні своєї гідності, поваги до себе, тощо. Переживання несправедливості може стати травмою для індивіда за декількох причин: відсутність визнання власної значущості; відчування неувважності до себе. Постійне ж перебування у ситуації несправедливості призводить до малопродуктивних копінгів: агресії, заздрощів, ревності, жадібності тощо. Найголовнішим є те, що наносить травму не ситуація чи подія, а сам факт порушення справедливості [5].

Висновки. Сприйняття справедливості засновується на об'єктивних або суб'єктивних факторах залежно від ситуації. У разі суб'єктивного сприймання рушійними силами можуть бути: особистісні якості, установки, досвід, світогляд, тощо. Важно зазначити, що пошук кращого для себе укладений в інстинкті самозбереження та проявляється у конкуренції. Почуття справедливості допомагає індивіду у самореалізації. Воно також тісно пов'язане зі стратегіями відновлення: активними, пасивними й, умовно, «смирення зі справедливістю». Почуття справедливості передбачає наявність переживання несправедливості, яке має глибинну природу, може травмувати і навіть призвести до руйнівних наслідків у формуванні цілісної особистості.

Список бібліографічних посилань

1. Бучко В. Б. Проблема справедливості: психологічний аспект. *Психологія: реальність і перспективи*. 2015. Вип. 4. С. 43–49.
2. Гулевич О. А. Социальная психология справедливости. М. : Ин-т психологии РАН, 2011. 284 с.
3. Гулевич О. А. Справедливость: как мы ее понимаем и что она для нас значит // Элитариум. Центр дополнительного образования : сайт. URL: <http://www.elitarium.ru/2009/10/26/spravedlivost.html> (дата звернення: 23.02.2019).
4. Слюсаревский М. М. Иллюзии и коллизии. Киев : Гнозис, 1998. 234 с.
5. Фальковська Л. М. Справедливість як предмет соціально-психологічного дослідження. *Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави*. 2011. Вип. 11. С. 290–299.

Одержано 22.03.2019

Рассматривается разница между объективным и субъективным восприятием справедливости, значение чувства справедливости для психической жизни человека, способы реагирования на несправедливость.

Ключевые слова: *восприятие справедливости, стратегии восстановления, переживания несправедливости.*